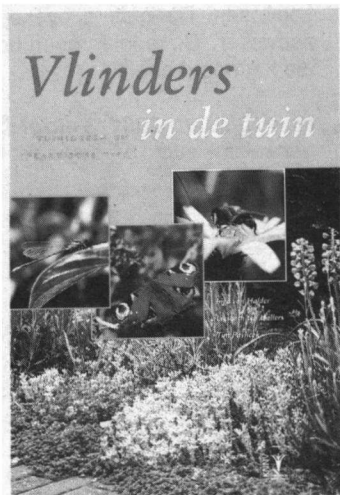

NIEUWE UITGAVEN

VLINDERS IN DE TUIN, TUINIDEEËN EN PRAKTISCHE TIPS

Aan het einde van vorig jaar, terwijl de tuinen (en insecten) in rust waren, heeft de KNNV in samenwerking met De Vlinderstichting een nieuw boek op de markt gebracht over vlindervriendelijk tuinieren. Alhoewel, even bladeren leert dat er in het boek niet alleen een relatie wordt gelegd tussen tuinieren en vlinders, maar ook tussen tuinieren en mieren, bijen, hommels, libellen, zweefvliegen, sprinkhanen, vissen, amfibieën etcetera. Eigenlijk is het dus een boek over natuurvriendelijk tuinieren, een populair onderwerp waar al veel boeken over zijn verschenen.

De indeling van het boek is speels en mede daarom meer geschikt om van A tot Z te lezen dan enkel als naslagwerk te gebruiken. De hoofdstukken heten achtereenvolgens: Natuur in de tuin, De wilde plantentuin, Planten voor insecten, De vijver, Pluk de vruchten en Klein maar fijn. Allerlei bij veel tuin- en natuurliefhebbers al tamelijk bekende onderwerpen worden hierin nog eens behandeld, weliswaar vlot leesbaar en in relatie tot insecten en andere kleine dieren. Zo wordt bijvoorbeeld uitgelegd dat muizen en egels van composthopers houden, dat veel zangvogeltjes de insecten die zich in uw tuin thuis voelen eten (voedselkringloop), dat gefaseerd maaien van uw bloemenweide ervoor zorgt dat u een deel van de eitjes, rupsen en poppen die hierin voorkomen spaart, dat vlinders (en ook veel andere insecten) waardplanten (voor de rupsen) en nectarplanten (voor zichzelf) nodig hebben, dat u kleine dieren extra kunt helpen met vlindertafels, bijenblokken, takkenbossen en stenen muurtjes, dat er mogelijkheden voor milieuvriendelijke plaagbestrijding zijn en dat insecten ook in de winter een (rustig) plekje nodig hebben in uw tuin.

Over de verschillende insectensoortgroepen wordt in een aantal grote kaders verspreid door het boek veel verteld: informatieve achtergrondinformatie, op een leuke en makkelijk te begrijpen manier geschreven. Algemeen in tuinen voorkomende insectensoorten worden beschreven in kleine kadertjes bovenaan de pagina's. De volgorde hiervan is willekeurig en de besprekingen voegen over het algemeen weinig toe aan soortinformatie die in veldgidsen is te vinden. Wel is het op een aardige manier gelukt bij elke soort een link naar de tuin te leggen.

Het boek is prachtig en zeer kleurrijk vorm gegeven door 'De Rotterdamse Communicatie Compagnie' (er is bijna geen wit in te ontdekken), met foto's van verschillende fotografen, tekeningen van Marjolein Bastin en professionele tuinontwerpen van Tuinburo Liesbeth ten Hallers, tevens medeauteur. Die tuinontwerpen staan overigens zonder verwijzingen en toelichting 'verdwaald' tussen de teksten, waardoor ze niet goed tot hun recht komen. Achter in het boek zijn tot slot een aantal voor een dergelijk boek onmisbare naslaglijsten opgenomen, met bijvoorbeeld de bloeitijden van diverse soorten planten en de vliegtijden van diverse soorten insecten. Kortom, een leuk boek voor met name de beginnende (jeugdige) tuinier en natuur- of insectenliefhebber.

Halder I. van, L. ten Hallers-van Hees & T. Pavlicek-van Beek, 2001. Vlinders in de tuin, tuinideeën en praktische tips. KNNV Uitgeverij, Utrecht. ISBN 90 5011 124 6. Formaat 17 x 24 cm, gebonden, full colour kleurenfoto's, figuren en illustraties, 128 pagina's. Prijs € 17,95. Verkrijgbaar in de boekhandel.

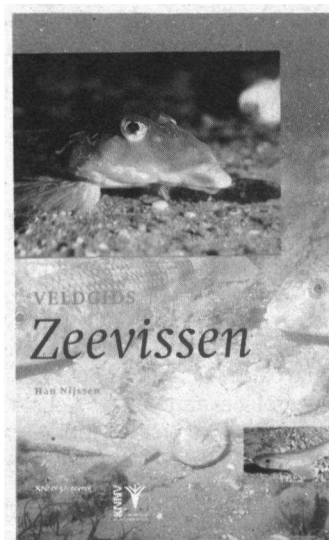
Sietske Rintjema

VELDGIDS ZEEVISSEN

De KNNV-Uitgeverij is bezig met het uitbrengen van een fraaie reeks veldgidsen. Eerder verschenen al veldgidsen over libellen, mossen, korstmossen en dagvlinders die alle zeer de moeite waard zijn. Nu is er de Veldgids Zeevissen; bepaald geen overbodige luxe wanneer men bedenkt dat het aantal vissoorten langs onze kust de laatste decennia aanzienlijk is teruggelopen. Vooral in de zuidelijke Noordzee verarmt de visfauna sterk en snakt deze naar bescherming van biotopen en ecosystemen, en naar vermindering van de zeer intensieve visserijdruk. Zo zijn alle roggenssoorten, grondhaaien en andere bodemvissen al verdwenen of dreigen deze binnenkort te verdwijnen uit de zuidelijke Noordzee. Aandacht voor zeevissen is dus op zijn plaats.

Na een algemene inleiding, die vooral ingaat op de samenstelling van de veldgids, instanties die zich met zeevissonderzoek bezighouden en de bedreiging en bescherming aangaande zeevissen, wordt een indeling van de visachtigen gemaakt aan de hand van orde, familie en soort. Aanvullend worden de determineersleutels tot de families in een overzichtelijke tabel gepresenteerd, waarmee het op naam brengen van de zeevissen en het opzoeken van soorten in de veldgids wordt vereenvoudigd. Gezien het feit dat de vinnen van vissen vanwege hun vorm, het aantal vinnen, de inplantingsplaats van de vinnen en het aantal stralen per vin de meest bruikbare kenmerken zijn om vissen te determineren, had het wellicht niet misstaan detailschetsen van vinnen in deze tabel of in de soortbesprekingen op te nemen.

Na de determineersleutels tot de families volgen de determineersleutels tot de geslachten en

soorten. Daarbij geeft de gids fraaie soortbesprekingen die nader ingaan op de uiterlijke kenmerken, het voorkomen van de soort en hoe zeldzaam of algemeen de soort is in de Nederlandse kustwateren, de maximale lengte van de soort en de verspreiding in de Nederlandse wateren. Iedere soortbespreking is voorzien van een verspreidingskaartje en veelal fraaie kleurenfoto's, met hier en daar detailopnamen, of duidelijke pentekeningen van soorten.

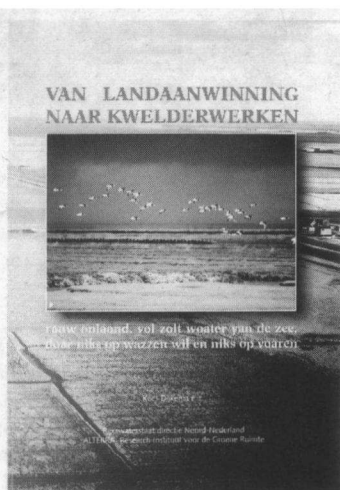
De Veldgids Zeevissen is een absolute aanrader voor diegene die een globale dan wel dieper gaande interesse heeft voor zeevissen. De gids is overzichtelijk, geeft veel informatie, bevat fraaie foto's en oogt handig voor het op naam brengen van zeevissen. Bovendien geeft het een goede indruk van de rijkdom van onze kustwateren; een rijkdom die alle bescherming verdient die het nodig heeft.

Han Nijssen, 2001. Veldgids Zeevissen. KNNV-Uitgeverij. ISBN 90 5011 139 4. Formaat 21 x 12,5 cm, gebonden, vele foto's, geheel in kleur, 184 pagina's. Prijs: € 24,50; leden KNNV € 21,50. Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Romke Kleefstra

VAN LANDAANWINNING NAAR KWELDERWERKEN

'rauw onlaand, vol zolt waoter van de zee, doar niks op wazzen wil en niks op voaren'

Rijkswaterstaat en Alterra hebben onlangs een boekwerk uitgebracht over de buitendijkse gronden van Noord-Nederland. Slikvelden, kwelderwerken en zomerpolders, van oorsprong bedoeld om als landbouwgronden voedsel voort te brengen, maar nu van immens belang als internationaal waardevolle natuurgebieden.

Het boek (dat door Rijkswaterstaat nadrukkelijk zo wordt genoemd, terwijl het qua formaat en uiterlijk in eerste instantie aan een rapport doet denken) geeft een overzicht van de ontwikkelingen - met name gedurende de afgelopen twintig jaar - in de vroegere landaanwinningswerken, nu kwelderwerken genoemd, in Fryslân en Groningen. De omslag in het denken over het doel - en dus de inrichting en het beheer - van deze gronden was groot. Deze inrichting en het beheer van de kwelderwerken vormen dan ook de rode draad door het boek.

Te beginnen met een stukje historie, beknopt en helder beschreven door Alterra-onderzoeker Kees Dijkema. Die historie begint met de kustboeren, die tot 1935 op kleine schaal probeerden de kwelderaanwas te stimuleren door greppels te graven. Op deze manier ontstonden op verschillende plaatsen flinke polders. Toen er echter juridische verschillen ontstonden over het eigendom van deze aanwassen greep de overheid in. Vanaf de dertiger jaren van de twintigste eeuw nam zij de landaanwinning ter hand en wel volgens de zogenaamde Sileeswijk-Holstein-methode. Naast het graven van afwateringsgreppels werden hierbij rijshoutendammen

aangelegd rond bezinkvelden van 400 x 400 meter. Greppelonderhoud in de buitenste bezinkvelden is in 1968 gestopt, in de reeds deels begroeide bezinkvelden stopte men vanaf 1982 met het greppelonderhoud, vanwege economische redenen. In deze periode was niet zozeer de landaanwinning meer het belangrijkste doel, maar werden kustbescherming en bescherming en herstel van natuurlijke waarden steeds belangrijker.

Na deze belangrijke achtergrondinformatie volgen beschrijvingen van natuurlijke processen als opslibbing en afslag, de Europese betekenis van de Nederlandse kwelders, die zich vooral in oppervlakte laat uitdrukken (6.400 ha kwelders in het Nederlandse Waddengebied van de 35.100 ha kwelder totaal in Europa), wordt genoemd, en de maatschappelijke ontwikkelingen in relatie tot de kwelderwerken na 1960. Prikkelende slotparagrafen beschrijven de mogelijkheden om ingekade zomerpolders weer te verkwelleren en ook binnendijks te werken aan uitbreiding van het kwelderareaal. Beide vormen momenteel actuele items, nu It Fryske Gea in 2001 in het Noorderleeg een proefverkweldering heeft uitgevoerd en meerdere organisaties openlijk brainstormen over de kansen en mogelijkheden van estuaria, brakwatermoerassen en open verbindingen met de Waddenzee.

Terwijl je het gevoel hebt al volledig op de hoogte te zijn, blijf je nog maar op de helft van het boek te zijn. Van een globaal historisch overzicht worden we steeds verder meegenomen in de details van de ontwikkelingen in de laatste twintig jaar. Diverse proeven en studies van Alterra en Rijkswaterstaat sinds 1982, naar de ontwikkeling van natuurlijke vastelandskwelders, komen aan bod. Opslibbing is steeds het sleutelproces dat gemeten wordt. Het gebruik van rijshoutdammen hierbij lijkt onontbeerlijk. Ook grondwerk, in de vorm van het graven van greppels, blijft (plaatselijk) noodzakelijk; met de vormen en patronen van deze greppels is veel geëxperimenteerd. Nogmaals komt in dit boekdeel de cultuuromslag in de kennis, het denken en het doen (beheer) met betrekking tot de kwelderwerken aan de orde. Hierbij ontstonden ook praktische problemen zoals de figuurlijk bedoelde vraag "Waar leg je de grens?".

Het laatste hoofdstuk beschrijft uitgebreid het leven op de kwelders. Planten, insecten en vogels en hun afhankelijkheid van de kwelderwerken, alsook de invloed van verschillende vormen van beweiding worden boeiend beschreven. Toegift vormt de vegetatiekaart van de gehele Noord-Nederlandse kust uit 1992, gemaakt met behulp van luchtfoto's door de Meetkundige Dienst van Rijkswaterstaat. Met dit laatste hoofdstuk wordt nog eens stilzwijgend bevestigd wat de enorme internationale waarde van het buitendijkse is.

Het boek is mooi vorm gegeven. Het bevat prachtige foto's, onder andere historische alsook moderne vliegerluchtfoto's van Jaap de Vlas. In aparte kaders wordt dieper ingegaan op diverse onderzoeken en studies die in het buitendijkse gebied zijn gedaan. Het

boek bevat zeer veel informatie, van belang voor alle kustfiefhebbers.

Dijkema K., A. Nicolai, J. de Vlas, C. Smit, H. Jongerius & H. Nauta, 2001. Van landaanwinning naar kwelderwerken. Rijkswaterstaat directie Noord-Nederland, Leeuwarden. ISBN 90 3693 583 0. Formaat 19,8 x 27,8 cm, gebonden, full colour kleurenfoto's, figuren en illustraties, 68 pagina's. Prijs € 12,50. Verkrijgbaar bij Bibliotheek Rijkswaterstaat, postbus 2301, 8901 JH Leeuwarden (tel.: 058-2344405, e-mail: bibliotheek@dnn.rws.minvenw.nl).

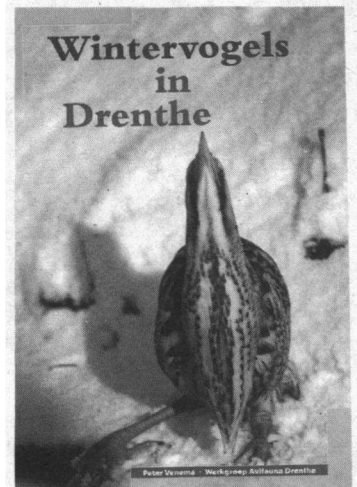
Sietske Rintjema

WINTERVOGELS IN DRENTH

De Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe (WAD) draagt in Drenthe zorg voor wintertellingen van niet-broedvogels (en tal van ander vogelonderzoek). Voor de uitgave 'Wintervogels in Drenthe' zijn voor (uitsluitend) de januari maanden van 1995 tot en met 1999 speciaal alle pleisterende en overtrekkende soorten vogels in kaart gebracht met als doel de verspreiding van de soorten vast te leggen, het verkrijgen van aantalsschattingen, het monitoren van veranderingen in verspreiding en aantallen en het verzamelen van biotoopinformatie. De gegevens van 1995-99 zijn daarbij vergeleken met gegevens die reeds met andere projecten werden verzameld in de perioden 1979-83 en 1976-94.

Ter inleiding wordt stilgestaan bij de geschiedenis van de wintertellingen van de WAD, de onderzoekopzet, de medewerkers, de uitwerking van de gegevens, de kwaliteit en kwantiteit van de gegevens en de weersomstandigheden in de betreffende januari maanden. Veel aandacht gaat vooral uit naar het Drentse landschap. Zowel bodemgebruik als de grote diversiteit aan biotopen en de vogelsoorten die daarbij horen worden uitgelicht. De bijbehorende landschapsfoto's zijn zeer de moeite waard.

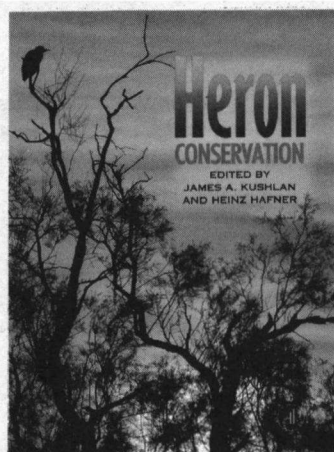
Daarna worden alle soorten besproken, waarbij ingegaan wordt op de verspreiding van de soort, de trefkans, het biotoop en de vastgestelde aantallen. Iedere soort wordt weergegeven met een fraaie illustratie. Van vrijwel elke soort is een verspreidingskaart opgenomen en worden de gegevens per soort met taartdiagrammen uitgesplitst naar biotopen. Als afsluiting worden de gegevens kort gewogen met aandacht voor nieuwe soorten, verdwenen soorten, aantalsveranderingen en veranderingen in verspreiding en wordt een link gelegd naar het natuurbeleid in de provincie Drenthe. Geheel achter in het boek zijn basisgegevens te vinden die de teksten verder ondersteunen. Als extraatje is een boekje ingevoegd met acht vogelkijktochten, waarbij in de beschrijvingen veel aandacht uitgaat naar de aan te treffen vogelsoorten.

'Wintervogels in Drenthe' is helder uitgevoerd, in vrijwel dezelfde lay-out als 'Broedvogels van Drenthe' uit 1996 van dezelfde uitgeverij. Ook het fotomateriaal mag er wezen, niets mis mee. Bovendien getuigt het boek van de ijver van de WAD en de auteur in kwestie. Misschien is de vraag wie op een dergelijk regionaal boekwerk zit te wachten terecht, maar de WAD heeft het presenteren van de resultaten van haar telwerk tot in de puntjes verzorgd afgeleverd. Daarmee heeft Drenthe er (alweer) een fraai naslagwerk bij. Dat geeft te denken, want behalve 'Vogels van Ameland' kan ik me een dergelijk fraai en degelijk boekwerk uit het Friese niet herinneren...

Peter Venema i.s.m. Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe, 2001. Wintervogels in Drenthe. Van Gorcum Uitgeverij, Assen. ISBN 90 232 3668 8. Formaat 17 x 25 cm, gebonden, full colour, 296 pagina's. Prijs: € 26,00. Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Romke Kleefstra

HERON CONSERVATION

Reigers genieten een warme belangstelling van zowel het gewone natuurgezinde volk als vanuit de wereld van het vogelonderzoek. Van weinig soortgroepen bestaan in Nederland zulke lange broedvogelreeksen als van soorten als Purperreiger en Blauwe reiger en wanneer de vorst invalt worden hand- en spandiensten uitgevoerd om Roerdompen en Blauwe reigers bij te voeden. Over dat laatste geen woord in Heron Conservation, want deze Engelse uitgave wijdt uit over alle reigerpopulaties van de wereld en betreft een verzameling van al datgene wat bekend is over de populaties en verspreiding van alle reigersoorten. Op basis daarvan wordt een vertaalslag gemaakt naar het belang van de bescherming van reigers.

In eerste instantie worden per continent alle voorkomende reigersoorten behandeld. Daarbij gaat ruimschoots aandacht uit naar de broedgebieden, de status van de soorten, aantalsontwikkelingen, populatieomvang per soort per land en beheer en de bescherming van broed- en leefgebieden. In afzonderlijke hoofdstukken wordt dieper ingegaan op onderwerpen als bescherming van broedgebieden, bescherming van foerageergebieden en bescherming van overwinteringsgebieden.

en trekroutes. Eén en ander vertaalt zich in hoofdstukken over milieuvervuiling en het effect daarvan op reigers, waterbeheer en het belang van reigers als indicatorsoorten. Deze vloed aan informatie mondt uit in onderzoeksvragen die er liggen aangaande veel soorten en populaties en vraagstukken op het gebied van de bescherming en vooral ook de behoefte aan bescherming.

Heron Conservation mag beschouwd worden als een standaardwerk op het gebied van reigerachtigen over de gehele wereld. Dat is niet alleen omdat in de dikke pil vrijwel alles is te vinden over aantallen, populaties en verspreiding van alle reigers van de wereld. De meerwaarde schuilt vooral in de bundeling van al deze informatie vertaald naar natuurbeheer en -bescherming. Voor de liefhebber met grote interesse voor reigerachtigen is dit boek daarom een absolute aanrader.

James A. Kushlan & Heinz Hafner, 2000. Heron Conservation. Academic Press, Londen. ISBN 0 12 430130 4. Formaat 19 x 25 cm, gebonden, zwart-wit, 480 pagina's. Prijs € 69,00. Verkrijgbaar bij de betere boekhandel.

Romke Kleefstra

PRAKTISCH NATUURBEHEER: VLINDERS EN LIBELLEN

Dit boek is er één uit de serie Wegwijzer voor natuurprojecten; in deze serie verscheen eerder Organiseer je eigen natuur (zie Twirre 12-4). Steeds meer mensen waarderen de aanwezigheid van planten en dieren in hun directe omgeving. Om flora en fauna te trekken, moeten groene ruimtes binnen en buiten de bebouwde kom natuurvriendelijk worden ingericht en beheerd. Buurtbewoners, leden van natuurverenigingen, leerkrachten en andere natuurliefhebbers hebben vaak wel genoeg ideeën om dit tot stand te brengen, maar weten niet hoe deze precies uit te voeren. Deze handleiding gaat niet alleen in op vragen van organisatorische aard (als: hoe benader ik de juiste instanties?), maar behandelt ook heel praktische zaken (als: wat is het beste tijdstip om te maaien?). Daarbij worden vlinders en libellen als graadmeter genomen. De eisen die deze insecten stellen aan hun leefomgeving staan dan ook centraal in het boek. Met het gebruik van libellen als leidraad naast vlinders meet je niet alleen de kwaliteit van het landbiotoop, maar ook van het water.

In het eerste deel (hoofdstukken 1-4) worden de achtergronden van ecologisch beheer behandeld en wordt de opzet van natuurprojecten en alles wat daar verder bij komt kijken behandeld. Deel 2 (hoofdstukken 5-8) gaat uitvoerig in op het natuurvriendelijk aanleggen en beheren van allerlei soorten biotopen. Het boek richt zich daarbij in eerste instantie op de beheeraspecten van kleinere eenheden natuur, zoals vijvers, poelen, bosplantsoenen en siertuinen. Omdat vrijwilligers echter in toenemende mate ingezet worden bij beheeractiviteiten in natuurgebieden, komen ook meer natuurlijke en grotere stukken natuur aan de orde, zoals bosranden en (half)natuurlijke graslanden.

Het boek is mooi vormgegeven, rijkelijk voorzien van duidelijke foto's (in zwart-wit of kleur), prettig leesbaar en gaat in op voorbeelden uit de praktijk. Het geeft antwoord op veel vragen en bevat handige tips voor aanleg en beheer. Met deze concrete tips kunnen vrijwilligers (maar ook professionele natuurbeheerders) gericht aan de slag om zich in te zetten voor (de ontwikkeling van) kleinschalige natuur. Het boek wordt ten slotte afgesloten met twee handige bijlagen. De eerste omvat een overzicht met adressen van instanties en organisaties die een belangrijke informatiebron kunnen zijn. De tweede bijlage geeft per hoofdstuk aanbevolen literatuur weer waarin titels van boeken, tijdschriften of cd-rom's zijn opgenomen die nuttige achtergrondinformatie bevatten.

Dick Groenendijk en Titia Wolterbeek (De Vlinderstichting), 2001. Praktisch natuurbeheer: vlinders en libellen. Uit de serie: wegwijzer voor projecten. KNNV Uitgeverij. ISBN 90 5011 149 1. Formaat 17 x 24,5 cm, gebonden, full colour, 219 pagina's. Prijs € 27,95. Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Karin Uilhoorn

DETERMINATIECURSUS NACHTVLINDERS

De Vlinderwerkgroep Friesland organiseert in samenwerking met de KNNV een korte determinatiecursus nachtvinders. De cursus is bedoeld voor mensen die zich willen bekwamen in het herkennen van veel voorkomende nachtvinders en zal verspreid over drie avonden in april worden gegeven. Aansluitend zal ook tijdens een nachtelijke praktijkles met behulp van licht worden gevangen. Kosten: € 15,88 inclusief cursusboek. Maximum aantal deelnemers: 25.

Plaats: Naturij (kinderboerderij Overste Singel / Oude Slingeweg 4) te Drachten

Tijd: 19.30 tot circa 22.00 uur

Data: 10 april, 17 april en 24 april

Opgave bij: Hans Bijl, tel.: 0512-520986 of Siep Sinnema, tel.: 0516-471222